THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper of Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year.
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

דער אימיגראנטן-הילף פאראיין

אמעריקאנער (איינשליסנדיק קאנאדער) אידישע אָרגאניזאציעס האלטן זייער ווייניק פון באשיידנקייט. זעלבסטרעקלאמע איז א ווייטיקער עלעמענט אין אונזער געזעלשאפטלאך לעבן. די אומבאדייטנדיקסטע אָרגאניזאציע, וואָס האָט צו טאָן מיט גאנץ אומוויכטיקע לאקאלע ארבעטן, קאָן כיי אזוי מאכן אזא טומל, גלייך ווי אָן איר וואָרט געהאנגען די גאנצע עק. זיסטענץ פונ'ם אידישן פאָלק. די קלענסטע, אומבאדייטנדיקסטע ארבעט ווערט פראָקלאמירט ווי "נאָבעלע" ארבעט, אין יעדע אָרגאניזאציע וואָס טוט אזעלכע קומט מיט מענות און תביעות, און מיט גרויסע פרעטענזיעס צו דער אידישער גאס, פאדערנדיק איסשליסלאכע אויפמערקזאמקייט, גלייך ווי קיין אנדערע וואָרטן גאָר ניט געווען.

די גרויסע וועדטער אין די גרויסע פרעטענזיעס האָבן שוין לאנג פארלאָרן זייער וואָג. די אידישע גאס איז אזוי געוויינט געווארן צו זיי, אז זיי זיינען געווארן א וואָכעדיקע זאך און מאכן מער קיין רושם ניט. דאָס טרייבט די אידישע אָרגאניזאציעס צו שרייען נאָך העכער, און די וואָס האָבן די פעאיקייט איבערצושרייען די אנדערע, קריגן טאקע דעם גרעסטן חלק פון אויפמערקזאמקייט. — און דאָס האָט לחלוטין ניט צו טאָן מיט די געזעלשאפטלכע פארדינסטן פון דער באטרעפנדיקער אָרגאניזאציע.

אויב אָבער דער עולם האָט זיך צוגעוויינט צו באציען זיך גלייכגיל־טיק צו די שרייענדיקע זעלבסטרעקלאמעס פון געוויסע אָרגאניזאציעס, סיידן זיי קאָנען איבערשרייען אלע אנדערע, מוז ער זיך אָבער באציען מיט נאָך מער גלייכגילטיקייט צו אזעלכע קערפערשאפטן, וואָס טוען זייער אר־בעט אויף א באשיידענעם אופן. דער איינדרוק אויפ'ן עולם דארף זיין, אז באלד ווי אן אָרגאניזאציע פארשרייט ניט די וועלט וועגן זיך, מסתמא האָט זי ניט וואָס צו זאָגן וועגן זיך.

דאָס איז אן ערנסטע קראנקהייט אין אונזער געזעלשאפטלאכן לעבן. דאָס שטעלט אויעך ביי אונז אין פאדערונגען אומוויכטיקע אין אומבאדייטנדיקע טעמיקייטן וואָס האָבן פעאיקע אדוואָקאטן, אין פארשטיסן אין הינטערגרונט וויכטיקע נאציאָנאלע ארבעטן. די דאָזיקע קראנקהייט פאר־דינט א באזונדער באהאנדלונג; וואָס מיר ווילן אָבער איצט, איז צו דערמאָ־נען דאָ א וויכטיקע אידישע אָרגאניזאציע, וועלכע ווערט ביי אונז כמעט ווי איגנאָרירט צוליב איר באשיידנקייט.

מיר מיינען דעם אידישן אימיגראנטן-הילף פאראיין, — אן אָרגאני־זאציע פון גוזאלדיקער באדייטונג פאר דעם קאנאדער אידישן ישוב און אויך פאר די אידן פון יענער זייט ים, וואָס זוכן א צוטריט צו די קאנאדער טויערן. — אן אָרגאניזאציע פון נאציאָנאלער באדייטונג.

וויכטיקער ווי די עמיגראציע פראגע פאר די אידן אין די מזרח אייר־ראָפּייאישע לענדער, איז נאָך אפשר די אימיגראציע פראגע פאר אונז, קאָ־נאדער אידן. אונזערע קולטורעלע, עקאָנאָמישע און אפילו פאָליטישע פאָ־זיציעס דאָ אין א לאנד היינגען אָפּ אָן א צופלוס פון פרישן בלוט. אָן דעם צופלוס וועט דער קייס פון אלע אונזערע אינסטיטוציעס אויעקגעשטעלט ווערן אין צווייפל אין די עקזיסטענץ פונ'ם דערווייל קליינעם אידישן ישוב וועט ניט זיין געזיכערט.

פאר די לעצטע צען יאָר, מיט אלע אימיגראציע באשרייענקונגען, האָבן מיר פארט צוגעקראָגן פינף-און-פערציק טויזנט נייע אידישע אימי־גראנטן. דער געוויינס פילט זיך אויף אלע געביטן פון אונזער געזעלשאפט־לאכן לעבן. און באזונדערס אפשר ביי אונז אין מערב קאנאדע, וואו דער "שוב איז נאָך יונג און האָט ערשט לעצטנס אָנגעהויבן באפעסטיקן זיינע פּאָזיציעס.

עס איז אלגעמיין באקאנט, וואָס פאר א גרויסע ראָל דער אימיגראנטן הילף פאראיין האָט געשפילט אין דעם אראָפּברייינגען פון די דרייי מיט א האלבן טויזנט פליכטלינגען אהער אין לאנד. אריינסקריינגדיק פאר דעם די דערלויבעניש פון דער רעגירונג. עס איז אָבער אפשר ווייניק באקאנט, אז ווען ניט דער פאראיין וואָלט א גרויסער טייל פון די איבעריקע צוויי־און־פערציק טויזנט אימיגראנטן קיינמאָל ניט געקומען אין די איינגלאנד "פארשפּאָרענע לאנד", וואָס קאנאדע איז פאר זיי געווען.

דער פאראיין האָט פאר די אימיגראנטן געטאָן א גרויסע הומאניטאָ־רע ארבעט. ער האָט זיי ארויסגעהאלפן מיט ראט און טאט פון דעם מאָ־מענט וואָס זיי האָבן זיך געווענדעט נאָך וויזעה. ביז זיי זיינען דאָ איינגע־אָרדנט געווארן. ער האָט כמעט יעדן איינעם פון זיי באשיצט פון שווינדלער וואָס לויערן אויפ'ן אָרימען "גרינעס" אימיגראנטן. ער האָט זיי געגעבן דעם ערשטן קבלת-פּנים ביי זייער אָנקומען אינ'ם פרעמדן לאנד. און ער האָט זיי געהאלפן איינאָרדענען זיך דאָ און ווערן נוצלאכע בירגער און נוצלאכע מיט־גלידער פון דער אידישער געמיינשאפט.

טויזנטער פון די דאָזיקע אימיגראנטן זיינען פארהאלטן געווארן אין די פּאָרטן, אממייסטן צוליב טעכנישע קליינקייטן. אין זייער "גרינקייט" און הילפלאָזיקייט איז פאר זיי געשטאנען דעפּאָרטאציע, — א שרעקלאכע קאטאסטראָפע פאר יעדן אימיגראנט. דער פאראיין האָט זיי געהאלפן אויס־גלייכן זייערע שווערקייטן, און מיט זייער קליינע אויסנאמען זיינען זיי גע־רעטעט געווארן פון דעפּאָרטאציע און האָבן זיך כיז איצט שוין איינגעאָר־דענט דאָ אין לאנד.

ווען ניט דער אימיגראנטן-הילף פאראיין, וואָס האָט געהאלטן א וואכזאם אויג אויף די אינטערעסן פון יעדן אימיגראנט, וואָלטן די שווערי־קייטן פאר די עמיגרירנדיקע געווען אזעלכע גרויסע און די ליידן אזעלכע שווערע, אז ווייניק פון זיי וואָלטן געוואגט צו נעמען דעם ריסק צו פאָרלאָזן די אלטע, אפילו חרוב'ע היים, און צו לאָזן זיך אהער.

לויט'ן באריכט ביי דער קאָנפערענץ פונ'ם פאראיין אָפּגעהאלטן אין מאָנטרעאל לעצטן זונטאָג, האָבן זיינע פארשטייער פאר'ן לעצטן יאָר בלויז באגעגנט 466 שיפן אין 392 אימיגראנטן צוגן. 64 אימיגראנטן זיינען פאר־האלטן געווארן, און בלויז 3 זיינען דעפּאָרטירט געווארן, — די איבעריקע זיינען מיט דער הילף פונ'ם פאראיין ארייגעלאָזן געווארן אין לאנד.

דאָס איז פאר זיך אליין א ריזיקע ארבעט. — אָבער דאָס איז דאָך בלויז א קליינער טייל פון דער ארבעט, איינגעטאָן פונ'ם פאראיין. פון די 3,874 אידישע אימיגראנטן וואָס זיינען פאר דעם יאָר ארייגעקומען אין לאנד האָט כמעט יעדער איינער געקראָגן זיין דערלויבעניש דורכ'ן פאראיין און כמעט יעדער איינער איז געווען אונטער זיין אויפזיכט די גאנצע צייט, ביז ער איז דאָ איבערגעגעבען געווארן צו זיינע קרובים, און, אין א סך פאלן, האָט דער פאראיין אים געהאלפן און וועט נאָך העלפן צו געפינען באשעפ־טיקונג.

אָט די קאָלאָסאלע ארבעט ווערט אויפגעטאָן אויף א שטילן, באשיי־דענעם אופן, כמעט אויסשליסלאך דורך פרייוויליקע, ניט באצאלטע ארבע־טער, אָן טומל און אָן רעקלאמעס. נאָכמער: די ארבעט ווערט דורכגעפירט פאקטיש אָן עפנטלאכע קאמפּיינס, און איין גאָס ווייס, ווי אזוי אָט די מענשן קריגן די נויטיקע געלט מיטלען פאר זייער ארבעט.

לאָמיר אמווייניקסטנס אנערקענען די דאָזיקע גרויסע ארבעט. געטאָן אויף אזא באשיידענעם אופן, אין לאָמיר געדינקען, אז אויב דער רוף צו אונז וועט קומען פאר הילף, אז די ארגאניזאציע פארדינט עס פיל מער ווי א סך אנדערע, וואָס האָבן די פּאָזיציע צו מאכן טומל און זעלבסטרעקלאמע

לאָמיר אנערקענען און געדינקען די וויכטיקע ארבעט פונ'ם אימיג־ראנטן הילף-פאראיין.

די שרעקלאכע ליידן ביים שמוגלען די כינעזישע גרעניץ

(ספּעץ. פאר "א. וו. דורך "איטא")

(א בריוו פון כארבין)

פון א. פאגוועזשער

נאכדעם ווי דער סאוועטיש-כינעזישער קאנפליקט האָט זיך ליקווידירט און ס'איז געשלאָסן געווארן שלום, די מיליטער פון ביידע צדדים זיינען אָפּגעצויגן געוואָר צור־ריק פון די גרעניצן — האָט זיך פאר די לעצטע פאר חדשים אנגעפאנגען פון דאָס ניי מיט אן אומגעהויערן טעמפּ די וואָק־כאָאליע פון גרעניץ-שווארצן. צווישן די, וועלכע לאָזן זיך שווארצן דעם גרעניץ דורכ'ן ווייטן מזרח קיין כינא געפינען זיך פיל רוסישע אידן. יעדער וואָך קומען אָן קיין כארבין צענטליקער אידן, וועלכע ס'רוב גנב'ענען אומלעגאל דאָס סאוועטי־שע גרעניץ דורכ'ן טייך אמור (פון בלאָגאָ־וועשטשענסק-פּאָגראניטשנע) און דורך דער מזרח וואָרדווּאָסטאָק-גראָדעקאָוואָר־פּאָגראניטשנע. די אנגעוויזענע נעענטערע וועגן זיינען פאר דער לעצטער צייט זיי־ער שטארק באוואכט און הענסכט געפער־לאך. חוץ די שטרייענע שמירה מצד דער סאוועטישער גרעניץ-וואָך טרעפט כסדר דאָס די גרעניץ-שווארצער ווערן באראבע־וועט פון כונכוזן-באנדעס אדער די וועלכע האָבן קיין אויסקויף געלט און פאלן אריין צום כינעזישן גרעניץ-וואָך — ווערן זיי ארויסגעגעבן צוריק די סאוועטישע באַ־אמטע. די געפענגענעיס אין ניקאָלסק-אר־סוריסק און וולאָדיוואָסטאָק זיינען איבער־פילט מיט ארויסגעגעבענע גרעניץ-שווארצער. אין נאָך מער איז איבערפילט דאָס גע־פענגעניש אין בלאָגאָוועשטשענסק. די אנ־געוויזענע וועגן ווערן דאריבער אויסגעמי־טען פאר דער לעצטער צייט אין דער וועלט־כער לאָזט זיך שווארצן די גרעניץ אין גע־צוואונגען אינגאנצן זיך איבערצוגעבן אויף חפקר אין די חענט פון די "אָרבערפירער" שמוגלער און קאָנטראָבאנדיסטן. פון זיי־כערהייט קליבן אויס די לעצטע פאר זיי־ער גרויסע געלטן די ווייטסטע און פאר־וואָרפנסטע וועגן, איבער אור-וועלדער, בערג און טאָלן. דעם גרעניץ-שווארצער קומט אויס אפטמאָל דורכצושניידן צו פיס שרעקלאכע ווייטענישן אינ'ם געגנט פון די טייכן אוסורי, סונגאַטש, די ווייל־דע אזערא בּאַקאָ, ערטער וואו מ'הערט ניט זעלטן דאָס וויאָן פונ'ם אויסרישן טי־גער און אמורער וואָלף.

דער ווייט-מזרח'שער גרעניץ צווישן כי־נע און סאוועט רוסלאנד צייט זיך אויף א שטח פון עטלאכע טויזנט קילאָמעטער. ביידע לענדער גרעניצן זיך דורכ'ן ריזיקן טייך אמור, אויססרוי און א גאנצן ריי קלענערע טייכן וועלכע שליינגלען זיך איבער דאָס לייגנ פונ'ם אויססרוי און אמורער אייזנבאָן-לייניעס. ס'איז קלאָר, דאָס אזא מין ריזיק לאנגער ראיאָן קאָן ניט באוואכט ווערן ווי געהעריק איז. די גרעניץ-שווארצער קערן זיך אום דאָס רוב פון וולאָדיוואָסטאָק צוריק צו מערב, צוטייל־נען אראָפּ אין א פינסטערע נאכט אויף איינע פון די קליינע פארווארפענע אייזנ־באָן-סטאנציעס פון אלטסוריער אייזנבאָן (צווישן וולאָדיוואָסטאָק און כאבאראָווסק) און גייען אריבער דאָס טייך וועלכער טיילט אָפּ די סאוועטישע טעריטאָריע פון דער כינעזישער און ציט זיך אויפ'ן גאנצן מיט דער אייזנבאָן לייניע. ווייטער זיינען די טייכן און אזערעס באדעקט מיט א דיקן אייז, אין יענע צייט, אין דער וואנדערער געפינט זיך דאָס אויסגעגעבן אין אלטסוריער. אין דער "פאנזע" וועלכע געפינט זיך 46 קילאָמעטער פונ'ם אייזנבאָן-לייניע אָפּ מען זיי נאָך געזעגן און האָבן זיך געלאָזן ווייטער. נאָר די וועל־כע זיינען שפּעטער געפאנג נאָך זייערע טריט האָבן שוין אויף דעם נאנצן ווייט־טערדיקן וועג קיין שום שפּור פון זיי ניט געקאָנט געפינען.

כאראקטעריסטיש איז דער פאקט דאָס דער גרעסטער טייל פון די וועלכע לאָזן זיך אלאנגען דאָס גרעניץ דורך די ווייטסטע מדבריות פון אוסורא און מאנדזשורע זיינען אנגעקומען פונ'ם אייראָפּייאישן רוסלאנד. זעלטן ווער פון די מזרח סיבירער איינוואוינער וועלכע ווייסן גוט די נא־טור און כאראקטער פון דער טייגא און סיבירער מדבר מיט אירע איינוואוינער און וואנדערער — וועלן זיך לאָזן אויף די אנגעוויזענע געפערלאכע וועגן, אויב די נעענטסטע און זיכערסטע וועגן זיינען גוט באוואכט און געווארן ניט זיכער, וועלן די וועלכע זיינען אליין געפערלאכע און טונ־קעלע פערזענלאכקייטן.

איינצעלנע פאלן פון קרבנות אויף די אנגעוויזענע ווייסטעניש, אויף די וועגן און שטעגן צווישן די אוסורישע און מאנדזשורישע גרעניץ-מדבריות דערוויסט מען זיך יעדן טאָג, נאָר פאר דער לעצטער צייט זיינען געווען פאלן, דאָס גאנצע גרו־פּעם זיינען פארשוואונדן געווארן און לען ווייסט ניט קיין שפּור פון זיי. ניט לאנג האָבן די אנגעקומענע פון יענעם וועג גע־באכט די טרויעריקע יהדעה דאָס 5 אידן האָבן זיך ארויסגעלאָזן פון וולאָדיוואָסטאָק זיינען אראָפּגעשטיגן אויף איינע פון די פארווארפנסטע האלב-סטאנציעס פון אוס־סוריער אייזנבאָן. אין דער "פאנזע" וועל־כע געפינט זיך 46 קילאָמעטער פונ'ם אייזנבאָן-לייניע בקל מען זיי נאָך געזעגן און האָבן זיך געלאָזן ווייטער. נאָר די וועל־כע זיינען שפּעטער געפאנג נאָך זייערע טריט האָבן שוין אויף דעם נאנצן ווייט־טערדיקן וועג קיין שום שפּור פון זיי ניט געקאָנט געפינען.

ניט רעכענענדיק די ניט-אידישע גרעניץ שווארצער, וועלכע באשטייען מערסטנס־טייל פון אנהייגגער פונ'ם אלטן רעזשים, געוועזענע פריצים און הויכע באאמטע, קו־לאקעס אין בכלל אויסגעשפּראָכענע שוני־אים פון דעם נייעם רוסלאנד — מוזן מיר אָבער קאָנסטאָנטירן, דאָס דער גרעסטער טייל פון די גרעניץ-שווארצער פון די אידן באלאנגען צו א גאנץ אנדער קאטעגאָרע און ס'איז קיין סספּ ניט, דאָס ווען זיי וואָלט ווייס זען דער גרויסער געפאר מיט וועלכער אזא גליטשיקער וועג איז פאר־בונדן וואָרטן זיי זיך קיין גוט מישב גע־ווען און אויפגעהערט צו טראכטן וועגן אזעלכע געפערלאכע אונטערנעמונגען. דער גרעסטער טייל אידן גרעניץ-שווארצער, וועלכע ס'איז געלונגען בשלום אריבערצו־גיין — זיינען אדער מענשן מיט געלט, אונטערנעמער און האנדלס לייט, וועלכע לעצטע קיינמאָל ניט רויזיקירן דאָס לעבן און זיך לאָזן איבער די ווייט געפערלאכע מדבריות און סאָפּקעס. די אנגעקומענע פונ'ם אייראָפּייאישן רוסלאנד זיינען דאָס רויב מענשן היציקע, מיט צעשרויפּטע נער־ווען, פארלאָזן זיך און גלייבן יערן אוואנ־טוריסט און טרויען זיך אָן מיט זייער לעבן און פארמעגן צו איטלאכער טונקע־לער פערזענלאכקייט. די רעזולטאטן זיי־נען דאריבער זייער טרויעריקע, ניט ווייניק פון זיי האָבן זייערע לעבנס פארלוירן פאר די לעצטע עטלאכע חדשים אויף יע־נער זייט פון דער כינעזישער טעריטאָריע, ניט ווייניק פון זיי האָבן זייערע פון אמעריקע. דאָס גילט נאָר אלץ דער פּסוק "העלף זיך אליין", וועלכער ווערט באגליין דורך זיין ברודער-פּסוק: "מיינט יור אָן ביזנעס." אין ריכטיק אידיש — באאזרג דיינע אנגעלעגענהייטן פון דעם דאָס דאָס ערשט גערעדט וועגן דער גייסטיקייט (אין — די לופטקייט) פון אונזער טעריטאָ־ריע. פאקטיש אָבער האָבן די אידן אויס־געפירט אלע מלוכה-פונקציעס, אין די פארשייד־נסטע פארמען, דורך דער פריי־ווילליקער געזעלשאפטלאכקייט. אלע אונ־זערע אינגעלעגענהייטן אין אינגעפונדעווענע רעזידענצן זיינען חרוב געווארן, און מיר האָבן איצט צו בויען די נייסטע רעזידענץ פון געזעלשאפטלאכקייט אין א לאנד, וואָס איז אין תוך א געזעלשאפטלאך . . .

הגם דער ערשטער אינדרוק העגנט אָפּ פון פּשוט'ע צופאלן, דאך באצי איך זיך צו אים, ווי צו א מין נביאות, ווי צו דער פארבארגענער האנט, וועלכע צייכנט אָן פאר אייך דעם מאָטאָ, פון וועלכן איר וועט זיך שוין ניט באפרייען. איך האָב צו אים פּשוט א מיסטעריעזע באציאונג, ווייל איך אים איבערגעבן אין אָט דעם ערשטן איינ־דרוק.

איר ווייסט שוין, אז איך האָב באזוכט ניו-יאָרק צום צווייטן מאָל. די זכרונות און פארלעלן רייסן זיך ארויס במילא אין מיי־נע נייע באאָבאכטונגען. אָט שוויטס פאר מיר ארויס נאָר דער ערשטער איינדרוק ביי דעם ערשטן ארייזקומען קיין ניו-יאָרק. איך בין דאן געקומען פון יאפאן, במילא האָב איך געזען צוערשט דיר מערב-ברעגן פון צפון אמעריקע און קיין ניו-יאָרק אריין מיט דער באן.

ווי נאָר עס האָט אנגעהויבן שאריען אויף טאָג, האָב איך אומגערודיק אריינ־געקלאפּט זיך אין פענסטער פון וואגאן, צו זען דעם אנקומענ'דיקן ניו-יאָרק. הייזער און הייזער, א גאס ניט צו זען. זיינען די הייזער הויך? זיכער, איך באווייז ניט אפילו דורכצוצויילן די שטאָקן. איך פיל דאָס אָבער ניט . . . און מערקווירדיק, וואָס פאר א געשיקטע האנט האָט דורכ־געליינט די רעלסן! — אומעטום גייט דורך די באן פארביי דעם הינטערגרונט פון די הייזער. שפּעטער האָב איך מיך דערוואוסט דעם סוד — די מייסטע ניו־יאָרקער הייזער האָבן גארניט קיין פאָ־דער-גרונט (פאסאד איז א צו אידל וואָרט דאָ צו געבריוכן) פאר אייערע אויגן לויפן דורך גרויע אָדער טונקעלע וועגנס, ארומגע־רינגען מיט ניט קיין געפארבטע אייזערנע טרעפּ צו באוואָרנען פאר דעם פאל פון א שרפה, חלילה, לויטער אונטערשלאָק.

מיין צוג איז אָנגעקומען זעקס א וויגער. איך האָב ניט געהאט קיין געדולד און גע־וואָלט גלייך אָנזעען די שטאָט. אָפּגע־שטעלט דיר זאָגן אויס'ן וואקזאל און גע־לאָזט זיך בלאָנדזשען צופיס. באמערקט פונדערווייטנס די וואָלווארט בילדינג — קנאפּע זעכציק שטאָק הויך, — צו יענער צייט דאָס גרעסטע הויז אין אמעריקע. — און געלאָזט זיך אהין. אָט אזוי בין איך ארומגעקראָכן א פאר שעה איבער דעם האנדלס צענטער פון ניו-יאָרק — איבער דעם נידעריקן טייל פון בראָדוויי און אי־בער זיינע ארומיקע גאסן. דער הונגער האָט מיר דערמאָנט וועגן תכלית און איך האָב באשלאָסן צו לאָזן זיך צום אידישן בראָדוויי, וועלכער הייסט איסט-בראָדוויי, אויסציגעפינען 'שלום'ס קאָפּע". אום אי־בערצוגייסן און צו טרעפן דאָרט מיינע פריינט. אָפּשטעלנדיק אן עלטערן איר מיט א לאנגער באָרד, פרעג איך דעם וועג. ער האָט מיר אנגערופן עטלאכע גאסן. פון מיין איבערפרעגן האָט ער פארשטאנען, דאָס איך בין א פרעמדער און ער האָט מיך געפרעגט: "פון וואנען זענט, איר פון פי־לאדעלפיע, באסטאן? " — "ניין", — "פון וואנען זשע? " אויף מיין ענטפער — "ערשט געקומען פון רוסלאנד" — האָט דער איד א פאטש געטאָן מיט די הענט און אויסגערופן: "שומו שמים, היינטיקע גרינע, ערשט אריין אין לאנד און דאָס קריכט שוין ארום אליין איבער די גאסן!" אָט די לעצטע ווערטער האָבן זיך איינ־געקריצט מיין מח אויף שטענדיק. ווען איך וויל אָנהויבן "מוסר'ן" די אויגענערוי־טע, שווימט פאר מיר דורך די געשיכטע פון די לעצטע 30-40 יאָר אימיגראציע יאָרן. ניט אומזיסט זיינען אזויפיל טערען פארגאָסן געווארן ביי דיר אָפּגעגעבן דיר מיט דער אלטער היים. וואָס פאר א שווערן וועג האָבן די דאָזיקע געלייטערטע נשמות באדארפט דורכמאכן, ביז זיי האָבן זיך אויסגענעריגט. ניט נאָר א טראָכט: קליין שטעטלדיקע אידן, וועלכע האָבן (פיל פון זיי) ניט געזען אין די אויגן קיין באן אפי־לו, האָבן געמוזט ווערן אייראָפּייער ערשט אין אמעריקע און גראד אין איר גרעסטער שטאָט, ניו-יאָרק. — דערמיט וועלן פאר־ענטפערט ווערן פיל קשיות.

איך בין מוחל דעם אלטיטשקן פאר דעם צו לאנגן וועג וואָס ער האָט מיר אנגעווי־זען. דערווייל האָב איך געזען די רייזענ־נ־סטאָנס, אַרטשאַרדס און העסטערס נאָסן, ווידער אמאָל: דאָר ערשטע אין זכרון. ווייזט מיר אויס צו זיין סימבאָליש. איך בין קוים אדורך אלע נאָסן, וועלכע זיינען געווען פארפלייצט מיט האנט וועגענער —אינטערעסענט און אויפקלערן די סאָ־וועטן-רעגירונג וועגן דער טרויעריקער לאָ־גע פון די וועלכע דאר־פן עמיגרירן און וועג־רען געריפן פון זייערע פאמיליעס מעבר לים. ס'איז ניטוועניק אנצואוויין די טרויעריקע פאָלגן פון דער גרעניץ-שווארצער צעריי, וועלכע איז א רעזולטאט פון די שווערקייטן אין באקומען די אויסוואנד־רונגס-פאספארטן פאר די קאטעגאָריעס, וועלכע ווערן גערופן פון זייערע מענער און עלטערן, ברידער און שוועסטער מע־בר לים.

מעגלאך דאָס די סאָוועטן-רעגירונג וועט זיך רעכענען מיט די פאקטן פון דער טרוי־עריקער ווירקלאכקייט.

אפּריל, 1930. (איטא).

ניו-יאָרק

פון ז. מלמד

איר בעט מיך איבערגעבן אין אייער צייטונג דעם איינדרוק, וועלכן עס האָט אויף מיר געמאכט אמעריקע! א שווערע מלאכה פאר מיר, ווארום איך בין שוין געווען אמאָל (צוריק מיט 13 יאָר) אין אמעריקע און האָב שוין אויסגענוצט די טייך אמור, אוססורי און א גאנצן ריי קלענערע טייכן וועלכע פון דאָס נאסס, וועלכע קומט אויף א וויל און זעט פאר א מייל. איצט, צום צווייטן מאָל, קומט מיר אויס בסילא צו רעווידירן מיינע אמאָליקע "פעסטע" מיינונגען, וועלכע זיינען גראד ניט געווען קיין זעלבסט קריטיק. דאָס איז ערשטנס, און השנית בין איך לעת־עתה געווען נאָר אין ניו־יאָרק. אין דער צייט, ווען צום ערשטן מאָל האָב איך געהאט דאָס גליק צו פאָרן פון ים צו ים, דאָס הייסט פון דעם אט־לאנטישן ביז דעם שטילן אקעאן.

סוף-כל-סוף, צי דען איז די איופנאבע פון א גאסט צו פּסק'ענען דוקא, געבן הסכמות און פארשטעלן זיך פאר דעם לאנד חכם, וועלכער ווייסט אלץ בעסער פון אלעמען! איך שטעל זיך א גאנץ באשיידענע איופנאבע: איך וויל קלאָר מאכן פאר זיך אליין מיינע איינדרוקן און איבערלעבונגען און ארויסטראָגן אויפ'ן פּאפּיר. אפשר וועט דאָס האָבן א באשטימ־טען אינטערעס פאר די לעזער. זאָלן זיי מיר נאָר מוחל זיין דעם באשטימען סדר.

אז איצט ערשט א שטיקל הקדמה:

עס איז זייער שווער פאר אן אייראָפּיי־ער צו כאפּן דעם ריכטיקן טאָן, בכדי אויפצונעמען אין זיך אקראט אט דיר אייר־נעגאנרטיקע נייע וועלט, וועלכע איז בלוט פון אונזער בלוט, נאָר א לייבלאכע שוועס־טער און באמת גאָר עפּעס אנדערש: עס מוז אויך קומען אין אנבאטראכט, דאָס די פארבראנענע קנאָכן-געפילן פון דעם יורד לגבי דעם אויפגעקומענעם "פּלעביי" שטערן צו זיין אביעקטיוו.

לאָמיר צוערשט נעמען די הויפּט טענה צו אמעריקע — דאָס פעלן פון טראדיציע און אידייען. איך נעם זיך אָן אויסצו־שטעלן א פיינעם צעטל פון ביישפּילן, וועלכע זאָלן אָן באשטעטיקן, צוליב וואָס אבער אז אומזיסטע טרחה? אמעריקע נויי־טיקט זיך ניט סיי־ווי אין אונזערע טראדי־ציעס. זי האָט פאר זיך א רייכע און גרויי־סע צוקונפט און דאָס איז איר אידייע. א יונגער "באיטשיק" מיט רויטע באקן און שטארקע מוסקולן, וועלכער קוקט עזות'דיק אין דער צוקונפט אריין, קאָן זיך ניט אומקוקן אויף א פרעמדן הויקער פון הינטן.

אט אזוי לייכט וואָלט איך פארטיק גע־ווארן מיט דער דאָזיקער פראגע, ווען איך וואָלט געווען ניט מער ווי אן "אייראָפּיי־ער." בין איך דאָך אבער א איד און אלע חושים אין מיר לאָזן ניט שלום מאכן מיט דעם דאָזיקן בקל אדאָנ. וואָס זיינען (איך) דען אן טראדיציע? זי איז דאָך אלץ פאר אונז. איינגלאך די לופט צו אטעמען. טראדיציע דאָס איז אונזער פאקטישע־לעבנסשטיינגער, דאָס איז אונזער לעבערי־קע געשיכטע, דאָס איז איינגטלאך אונזער אבסטראקטע טעריטאָריע, און א פאָלק, וואָס האָט דעם באגן אונטער זיינע פיס נאָר אין נייסט, קאָן זיך ניט פארגינען דעם לוקסוס צו זיין אמיד אביעקטיוו.

וואָלט נאָך געווען א מעגלאכקייט ארי־בערצופעקלען אלע אכצן מיליאָן אידן, (טוט מיר א טובה און דינגט זיך ניט וועגן דער צאָל אידן אויף דער וועלט; וואָס ארט אייך, וועגן איך וויל גלויבן אין טריעטשס סטאטיסטיק) קיין אמעריקע, וואָלט איך שוין מסכים געווען, מיר זאָלן אָנהויבן אונזער געשיכטע פון דאָס ניי. עס וואָלט אשר אויף כדאי געווען. אגב אין לויף פון דער נאָנצער געשיכטע האָבן די אידן איינ־געוואָרצלט זיך און געשאפן אין די יעניקע לענדער, וועלכע האָבן דאָמינירט פאָלי־טיק, עקאָנאָמיק און קולטורעל. צום באַ־דויערן איז דאָס ניט מער, ווי א פּוסטער חלום. פאקטיש האָבן מיר אין אמעריקע לכל הדעות, ניט מער פון א פערט-חלק אידן. דאָס ווארט אבער פאר דער וועלט האָט אבער גראד אמעריקע . . .

נאָך א וויכטיקער מאָמענט, איבער וועל־כען מען קאָן פיל זאָגן (מיר וועלן אשר דאָס טאָן שפּעטער) און וועלכער איז פאר אונז אונז איינער פון די הויפּט עקרים. איך מיין דעם פעלן פון געזעלשאפטלאכקייט אין אמעריקע. דאָ גילט נאָך אלץ דער פּסוק "העלף זיך אליין", וועלכער ווערט באגליין דורך זיין ברודער-פּסוק: "מיינט יור אָן ביזנעס." אין ריכטיקן אידיש — באאזרג דיינע אינגעלעגענהייטן. מיר האָבן דאָ ערשט גערעדט וועגן דער גייסטיקייט (איר מעגט איצט האָבן אין זינען אלס סינאָנים — די לופטקייט) פון אונזער טעריטאָ־ריע. פאקטיש אבער האָבן די אידן אויס־געפירט אלע מלוכה-פונקציעס, אין די פארשייד־נסטע פארמען, דורך דער פריי־ווילליקער געזעלשאפטלאכקייט. אלע אונ־זערע אינגעלעגענהייטן אין אינגעפונדעווענע רעזידענצן זיינען חרוב געווארן, און מיר האָבן איצט צו בויען די נייסטע רעזידענץ פון געזעלשאפטלאכקייט אין א לאנד, וואָס איז אין תוך א געזעלשאפטלאך . . .

הגם דער ערשטער אינדרוק העגנט אָפּ פון פּשוט'ע צופאלן, דאך באצי איך זיך צו אים, ווי צו א מין נביאות, ווי צו דער פארבארגענער האנט, וועלכע צייכנט אָן פאר אייך דעם מאָטאָ, פון וועלכן איר וועט זיך שוין ניט באפרייען. איך האָב צו אים פּשוט א מיסטעריעזע באציאונג, ווייל איך אים איבערגעבן אין אָט דעם ערשטן איינ־דרוק.

איר ווייסט שוין, אז איך האָב באזוכט ניו-יאָרק צום צווייטן מאָל. די זכרונות און פארלעלן רייסן זיך ארויס במילא אין מיי־נע באאָבאכטונגען. אָט שוויטס פאר מיר ארויס נאָר דער ערשטער איינדרוק ביי דעם ערשטן ארייזקומען קיין ניו-יאָרק. איך בין דאן געקומען פון יאפאן, במילא האָב איך געזען צוערשט דיר מערב-ברעגן פון צפון אמעריקע און קיין ניו-יאָרק אריין מיט דער באן.

ווי נאָר עס האָט אנגעהויבן שאריען אויף טאָג, האָב איך אומגערודיק אריינ־געקלאפּט זיך אין פענסטער פון וואגאן, צו זען דעם אנקומענ'דיקן ניו-יאָרק. איך האָב ניט געשיכטע פון דאָס ניי. עס וואָלט אשר אויף כדאי געווען. אגב אין לויף פון דער נאָנצער געשיכטע האָבן די אידן איינ־געוואָרצלט זיך און געשאפן אין די יעניקע לענדער, וועלכע האָבן דאָמינירט פאָלי־טיק, עקאָנאָמיק און קולטורעל. צום באַ־דויערן איז דאָס ניט מער, ווי א פּוסטער חלום. פאקטיש האָבן מיר אין אמעריקע לכל הדעות, ניט מער פון א פערט-חלק אידן. דאָס ווארט אבער פאר דער וועלט האָט אבער גראד אמעריקע . . .

נאָך א וויכטיקער מאָמענט, איבער וועל־כען מען קאָן פיל זאָגן (מיר וועלן אשר דאָס טאָן שפּעטער) און וועלכער איז פאר אונז אונז איינער פון די הויפּט עקרים. איך מיין דעם פעלן פון געזעלשאפטלאכקייט אין אמעריקע. דאָ גילט נאָך אלץ דער פּסוק "העלף זיך אליין", וועלכער ווערט באגליין דורך זיין ברודער-פּסוק: "מיינט יור אָן ביזנעס." אין ריכטיקן אידיש — באאזרג דיינע אינגעלעגענהייטן. מיר האָבן דאָ ערשט גערעדט וועגן דער גייסטיקייט (איר מעגט איצט האָבן אין זינען אלס סינאָנים — די לופטקייט) פון אונזער טעריטאָ־ריע. פאקטיש אבער האָבן די אידן אויס־געפירט אלע מלוכה-פונקציעס, אין די פארשייד־נסטע פארמען, דורך דער פריי־ווילליקער געזעלשאפטלאכקייט. אלע אונ־זערע אינגעלעגענהייטן אין אינגעפונדעווענע רעזידענצן זיינען חרוב געווארן, און מיר האָבן איצט צו בויען די נייסטע רעזידענץ פון געזעלשאפטלאכקייט אין א לאנד, וואָס איז אין תוך א געזעלשאפטלאך . . .

איר ווייסט שוין, אז איך האָב באזוכט ניו-יאָרק צום צווייטן מאָל. די זכרונות און פארלעלן רייסן זיך ארויס במילא אין מיי־נע באאָבאכטונגען. אָט שוויטס פאר מיר ארויס נאָר דער ערשטער איינדרוק ביי דעם ערשטן ארייזקומען קיין ניו-יאָרק. איך בין דאן געקומען פון יאפאן, במילא האָב איך געזען צוערשט דיר מערב-ברעגן פון צפון אמעריקע און קיין ניו-יאָרק אריין מיט דער באן.

ווי נאָר עס האָט אנגעהויבן שאריען אויף טאָג, האָב איך אומג